

Pedralbes Els tresors del monestir

Idea i producció
Reial Monestir de Santa Maria de Pedralbes
Institut de Cultura de Barcelona
Ajuntament de Barcelona

Direcció
Anna Castellano i Tresserra

Comissariat i textos
Marià Carbonell, Rafael Cornudella

Arquitectura i disseny museogràfic
Josep M. Julià, Manuel Julià

Disseny gràfic exposició i opuscle
Manuel Julià

Coordinació
Carme Aixalà i Fàbregas

Edició i producció opuscle
Gràfiques Ortells

Correcció i traducció
Caplletra SL

Conservació preventiva
Lidia Font (MUHBA)
Rosell i Badia

Producció i muntatge exposició
Croquis

Muntatge col·lecció
Artpercent

Il·luminació
Com-Led
GDR Solutions

Adequació de l'espai
Construcció F. Closa Alegret, SA
Dropi, SL

Administració
Carme Artero, Pol Donés (Iliadas Team)

Comunicació i premsa
Marian Ballestar, Enric M. Puga (Iliadas Team)

Activitats i visites
Gemma Bonet (Alea, Serveis Culturals, SCP)
Fragment, Serveis Culturals, SL

Atenció al públic
Iliadas Team

Seguretat
Senén Vallès (MUHBA). Departament de
producció ICUB

Agraïments
Comunitat de religioses clarisses de Pedralbes
Getoena55, Manual Color, Marcs Martin Casola,
Tapissers Alcalde, Temps, Vidres i cristalls Berni,
Seriart21

Dipòsit legal. B 17177-2015

Crèdits fotogràfics
© *Reial Monestir de Santa Maria de Pedralbes*
© *Jordi Puig*

Prohibida la reproducció parcial o total dels
textos i de les imatges

© de l'edició,
Reial Monestir de Santa Maria de Pedralbes
Institut de Cultura
Baixada del Monestir, 9
08034 Barcelona

T. (+34) 93 256 34 34
monestirpedralbes@bcn.cat

Totes les obres exposades formen part de la
col·lecció propietat de la comunitat de clarisses
del Reial Monestir de Santa Maria de
Pedralbes, llevat de la safata d'argent MNAC
69.182, propietat del Museu Nacional d'Art
de Catalunya, lliurada en dipòsit permanent
al Museu Reial Monestir de Santa Maria de
Pedralbes.

Pedralbes

Els tresors del monestir

L'espai: arquitectura i repòs

L'actual espai expositiu és l'antic dormidor monacal, sens dubte una de les primeres cambres que es van bastir, juntament amb l'església i la planta baixa del claustre, poc després que la reina Elisenda de Montcada fundés el monestir, l'any 1327. Al final del segle XIV, se'n va aixecar el sòl per instal·lar-hi un nou paviment, amb l'objectiu d'aïllar la sala del fred i les humitats provocades pel terreny natural sobre el qual s'assenta. El sostre de fusta, que data de l'any 1533, va rebaixar l'alçada de la sala i en va amagar els arcs ogivals. A l'inici del segle XX es van construir dues fileres paral·leles de cel·les individuals, que es van desmuntar a la dècada del 1980. El dormidor es va rehabilitar com a espai museogràfic l'any 1990.

Les col·leccions: art i devoció

Des del principi, el monestir va atreure filles de les famílies més destacades dels estaments superiors de la societat catalana, que hi aportaren importants dots i un alt nivell cultural. És per això que la comunitat va poder adquirir el destacat patrimoni que conforma avui les col·leccions del monestir, molt diverses perquè apleguen objectes d'ús purament quotidià juntament amb d'altres de caràcter litúrgic, devot o simbòlic. Es tracta d'un conjunt artístic molt singular ja que es conserva al lloc d'origen, tot i que ara presentat en un context museogràfic.

Grup escultòric d'alabastre policromat atribuït a Pere Moragues. La representació escultòrica del pessebre s'originà segurament a Itàlia i el tema era molt present en la devoció franciscana. Finals del segle XIV. RMP 148.207, 148.208 i 148.209

Esplendor

Segles XIV i XV

Un dels períodes més brillants del monestir correspon al temps de la fundadora, la reina Elisenda de Montcada, i a les dècades posteriors a la seva mort, quan el convent va esdevenir un destacat centre espiritual i cultural, i també un nucli influent en la societat barcelonina coetània. La mateixa reina, que va dotar el monestir d'un important patrimoni inicial, garantia unes vinculacions amb el poder molt estretes. D'altra banda, van ingressar al monestir dames de procedència social elevada que en van incrementar el patrimoni i van reforçar els lligams amb els estaments privilegiats. N'és un exemple la protecció que el Consell de Cent sempre va dispensar a la comunitat.

El temps del Gòtic

No ha de sorprendre que les obres d'art més importants del monestir siguin les que es van dur a terme durant els primers segles. A les pintures de la capella de Sant Miquel i al monument funerari bifront de la reina Elisenda, hi hem de sumar precioses mostres d'escultura devota, com ara les marededéus de l'església i la sala capitular o el reliquiari de la Veracreu. També alguns mobles que, segons la tradició, van formar part de l'aixovar de la reina fundadora. Tots aquests objectes són de manufactura catalana.

Atesa la massiva importació d'art flamenc, l'arribada al monestir d'una obra del Renaixement italià és excepcional. El relleu, que representa l'Epifania, està fet amb la característica terracota vidriada del taller dels Della Robbia.

c. 1475. RMP 115.040.

Reformes

Segles XVI

A les acaballes del segle XV, s'inicia al monestir una etapa de reformes impulsada per Ferran el Catòlic. El monarca va fer substituir en els òrgans de poder de la comunitat les representants dels vells llinatges catalans per d'altres de la seva confiança, originàries de la corona de Castella. La imposició com a abadesses de Teresa Enríquez i de Maria d'Aragó, filla natural del rei, successivament, va suposar la implantació del corrent més rigorós del franciscanisme, l'observança. A partir de llavors, la clausura es va fer més estricta, alhora que els espais de la clausura es van renovar i embellir.

La importació d'obres d'art

Un fenomen característic d'aquest període és la importació massiva d'obres d'art flamenc, tant a Catalunya com a bona part de l'Europa occidental. Això s'explica pel gran prestigi que havia assolit la pintura flamenca i per l'estreta relació comercial que Catalunya —com altres territoris hispànics— mantenia amb els mercats nord-europeus. A més, el nou art s'ajustava a les inquietuds pietoses del moment i a les renovades pràctiques de meditació cristiana que es difonien des dels Països Baixos, coincidint amb la reforma de la vida monàstica de Pedralbes. Això no obstant, els objectes artístics de procedència nòrdica convivia sense conflicte amb d'altres de renaixentistes i d'origen italià, alguns dels quals són de gran categoria.

Detall del tríptic de la Sagrada Família treballant, obra de l'entorn de Pieter Coecke van Aelst. Forma part del retaule factici de l'abadessa sor Teresa de Cardona. Segon quart del segle XVI. RMP 115.048

Els retaules facticis

Els retaules facticis combinen peces pictòriques i, ocasionalment, escultòriques, de procedència i estils diversos. Així, hi podem trobar pintures flamenques combinades amb d'altres de factura autòctona o hispànica. Sovint, les taules han estat retallades o ampliades per tal d'ajustar-les a l'espai que havien d'omplir en una nova estructura. En general, els facticis es van fabricar a mitjan segle XVI i llurs estructures s'inspiren en les arquitectures classicistes de l'època. Tres d'aquests facticis conserven l'heràldica de les monges que els van costejar o posseir. Aquests retaules constitueixen un conjunt ben singular i probablement sens parangó fora del monestir.

L'art del cinc-cents a Catalunya

El monestir conserva una mostra prou rica i variada de la producció artística d'època renaixentista, de factura catalana o hispànica, que inclou diverses tipologies i tècniques artístiques. Les obres ens proporcionen una imatge clara de l'aiguabarreig estilístic que tenia lloc en l'art català, en què convivia les formes del Gòtic amb les del Renaixement, quan els artistes nadius exercien l'ofici al costat d'altres que procedien de diferents territoris peninsulars o europeus. Si bé a finals de segle podem parlar ja d'un predomini del llenguatge renaixentista, no s'ha d'obviar la persistència del gòtic, especialment en l'arquitectura i en l'argenteria d'ús litúrgic.

Els llibres de cor

Els llibres de cor contenen les parts musicals de l'ofici diví, d'acord amb l'ordenació pròpia de l'any litúrgic. La implantació de l'observança, que tenia com a objectiu el redreç dels costums i les cerimònies monacals, va propiciar la confecció de nous llibres litúrgics, entre els quals hi havia els de cor. Els deu llibres de cor renaixentistes conservats al monestir van ser produïts en un període de temps molt breu (1514-1529), durant els abadiats de Maria d'Aragó i de la seva successora Teresa de Cardona. Formen una de les col·leccions més homogènies i atractives dels territoris catalans.

Aquesta taula de santa Clara d'Assís sembla fruit de la col·laboració entre dos pintors. La figura s'atribueix a un seguidor del Mestre de la Sagrada Parentela, actiu a Colònia, i el paisatge, a un mestre de l'escola d'Anvers (Brabant).
c.1515-1525. RMP 147.277

Cadeira baixa de dama, coneguda tradicionalment com la «cadeira de la reina Elisenda», tot i que la seva manufactura és posterior. Aquesta obra anònima de procedència indoportuguesa és un exemple del mobiliari de casa benestant. Segle XVI. RMP 115.170

Recolliment

Segles XVII i XVIII

Al començament del segle XVII, la comunitat de Pedralbes havia vist com disminuïen els seus ingressos. Només gràcies a una subvenció del rei Felip II, les monges van poder construir una nova infermeria, i amb l'ajut del Consell de Cent, van poder renovar part del claustre. La guerra del 1640 va empitjorar la situació financera, que encara no s'havia resolt quan va esclatar la Guerra de Successió a principis del segle XVIII. A partir de la segona meitat del segle XVIII, gràcies a les repetides donacions reials, el monestir va experimentar una tímida recuperació econòmica que va permetre fer millores a l'edifici i renovar part de la decoració i dels ornaments litúrgics.

Les formes del Barroc

Malgrat la precària situació econòmica, les religioses no van renunciar a l'actualització del parament litúrgic, imposada per les necessitats devotes i els canvis de gust. De fet, en aquesta època es van substituir els retaules de l'església, inclòs el major. Són també d'aquell temps algunes interessants pintures, que representen temes vinculats a la reforma catòlica, com ara *Tobies i l'àngel*. Dins l'àmbit específic de la iconografia franciscana, veiem temes més difosos, com *Visió de sant Francesc a la Porciúncula*, i d'altres de més singulars, com el *Sopar de sant Francesc i els seus deixebles*. Aquestes obres tenien una funció instructiva i eren destinades a estimular la pregària i la reflexió pietosa de les religioses.

Aquesta pintura modernista de Joan Llimona, datada del 1896, representa el moment en què l'arcàngel Rafael es manifesta davant els dos Tobies. Procedeix de la primera capella del costat de l'epístola de l'església. RMP 147.256

Renaixença

Segles XIX i XX

A les darreries del segle XIX, s'havia generalitzat a Catalunya un sentiment de recuperació de la pròpia identitat nacional, que passava per la reivindicació de la llengua i del patrimoni arquitectònic i artístic. En aquell context, era lògic que creixés l'interès pel monestir per part dels cercles culturals més actius del país. Així, Josep Oriol Mestres va escriure la primera monografia sobre l'arquitectura del monestir, mentre que artistes i literats el reproduïen o l'evocaven. Producte d'aquest nou clima cultural és sor Eulàlia d'Anzizu, dona de bona posició social i de tarannà culte i emprenedor, que va reprendre les obres de restauració de l'església i del refector i va publicar les encara imprescindibles *Fulles històriques del Reial Monestir de Santa Maria de Pedralbes*, l'any 1897.

Neomedievalisme i Modernisme

A finals del segle XIX, l'església del monestir conservava els retaules barrocs, però els gustos de l'època, propers a l'estètica romàntica i als estils medievalistes, n'imposaven un rebuig frontal. Per aquest motiu, es va modificar radicalment l'interior de l'església mitjançant una intervenció de caràcter neogòtic. Tanmateix, els nous retaules que aleshores s'hi van col·locar van ser destruïts l'any 1936. Únicament se'n van salvar el cadirat del cor alt i algunes pintures modernistes, com ara les de Joan Llimona i Josep Maria Tamburini. L'argenteria litúrgica dels segles XIX i XX ens permet descobrir la metamorfosi estilística, des de l'eclecticisme i els medievalismes vuitcentistes fins als més recents Noucentisme i *art déco*.

Reial Monestir de Santa Maria de Pedralbes
Baixada del Monestir, 9
08034 Barcelona
T. (+34) 93 256 34 34
monestirpedralbes@bcn.cat

monestirpedralbes.
bcn.cat
facebook.com/barcelonacultura
twitter.com/bcncultura

REIAL MONESTIR
DE SANTA MARIA
DE PEDRALBES

Ajuntament de
Barcelona

